...anu-Râmnic, profesor Ploeşti.

BIBLIOTECA „ROMÂNIA VIITOARE."

NO. 1.

Din Trecutul Ploieştilor

MONUMENTE ISTORICE
O CRONICĂ INEDITĂ
BRAZDA LUI NOVAC

DE

G. ZAGORIŢ

PLOIEŞTI

„PROGRESUL", SOC. ANONIMĂ
1914.

Desemn de A. Apostoleanu.

Preţul 50 bani.

BIBLIOTECA „ROMÂNIA VIITOARE"
No. 1.

DIN TRECUTUL PLOIEȘTILOR

Monumente istorice.
O cronică inedită
Brazda lui Novac.

DE

GH. ZAGORIȚ

PLOIEȘTI
„PROGRESUL", Soc. Anonimă
1914.

BIBLIOTECA „ROMÂNIA VIITOARE"

INŞTIINŢARE

Având în vedere însemnătatea educativă a citirii elevilor în afară de şcoală, am făcut s'apară de câtvà timp *„Biblioteca Şcoalei Secundare"*, cu scopul de-a edità numai lucrări sănătoase, atrăgătoare, ieftine, care să formeze gustul şi deprinderea de citire utilă şi să îndemne la muncă personală. Buna primire de care s'au bucurat numerile apărute până astăzi, m'a făcut să încep a publicà şi o *bibliotecă pentru cunoaşterea şi popularizarea istoriei naţionale*, de care marele public la noi are o deosebită nevoe. Iată ce este *Biblioteca „România Viitoare"* numită aşà pentrucă pe lângă lucrările de felul de mai sus, voiu edità şi cele mai de seamă, de altă natură, publicate în foaia mea săptămânală, ziarul-revistă *„România Viitoare"*. Şi tot pentru acelaş motiv, începem editarea acestei biblioteci cu lucrarea *„Din trecutul Ploieştilor"*, a D-lui *G. Zagoriţ*, licenţiat în litere,

căruia eu i-am cerut colaborarea, după ce-am ascultat o interesantă conferință a D-sale de interes istoric-local, la Congresul de Geografie, din Ploiești. Atunci m'am hotărît să concentrez, dacă se va puteà, la „România Viitoare" toate silințele privitoare la trecutul și însemnătatea de orice fel a orașului și județului nostru. De aceia i-am propus D-lui G. Zagoriț o lucrare asupra urmelor romane din județ, care ar fi de dorit să apară cât mai curând. Până atunci, încheiu mulțumindu-i că a îngăduit să se publice lucrarea de față în această bibliotecă, care cred că va fi sprijinită de toți binevoitorii culturii românești. Pentru orice informațiuni și lămuriri privitoare la această întreprindere, e rugat oricine a se adresa subsemnatului.

D. Munteanu-Râmnic.
Profesor la Liceul din Ploiești

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea de față e rodul unei munci de mai mulți ani de zile. Dacă publicul cititor îi va da interesul cuvenit, voiu scoate, după scurtă trecere de vreme, și alte cărți de acest fel, căci am, strâns gata, încă mult material despre istoria Ploieștilor, ce n'așteaptă decât lumina tiparului.

Când am scris, am scris cu gândul să fiu înțeles și urmărit de toți cei ce știu să citească.

Căci cunoașterea trecutului este tuturor necesară.

Ca să mergem înainte cu încredere trebue să știm ce au lucrat și cum au lucrat cei dinaintea noastră aici pe pământul nostru.

Pentru a înțelege cum trebue apărat acest pământ trebue să cunoaștem cum l-au apărat alții. Pentru a ne inspira în cuget și simțire românească trebue să

vedem cum s'au inspirat strămoşii noştrii. Deaceia e de folos să mergem să privim cetăţuile lor de apărare, locurile unde s'au luptat ei, mândrele lor ctitorii cu podoabe străvechi. Să ne pătrundem de tristeţea ruinelor pe care nici o mână nu s'a găsit să le ocrotească. Să ne îmbărbătăm cunoscând asprimea şi greutăţile timpurilor trecute.

Aceasta trebue să fie mai ales hrana sufletească a tinerimei depe băncile şcoalei, căreia cu deosebire ne-am gândit să-i folosim prin munca noastră. Cartea ei trebue să fie nu numai cea cetită între pereţii şcoalei, ci toată natura, de sub cerul întreg, care deasupra poartă, în vederea noastră, dovezile puterii lui Dumnezeu, iar dedesupt cenuşa strămoşilor.

Orice amintire din trecut şi orice urmă din vechi timpuri, trebue să fie pentru tinerime ca o tainică chemare a strămoşilor la datorie.

Gh. Zagoriţ.

Monumentele istorice ale orașului Ploiești și ale imprejurimilor lui.

-Note și indreptări pentru cei ce vor să le viziteze-

1) ORAȘUL.

Ca multe altele din orașele țărei noastre, care, spre deosebire de țările unde se poartă azi răsboae, a avut preà puține clipe de desvoltare liniștită, Ploeștii duc lipsă și de documente și de monumente istorice, doveditoare ale vechimei sale.

Cu toate că orașul datează din anii 1599—1600, arhiva lui nu păstrează decât acte posterioare anului 1832. Acte mai vechi privitoare la Ploiești cu greu se pot găsì în alte colecții sau publicații de documente, și ele n'au decât în foarte rare casuri o vechime mai mare de 100—150 de ani.—Iar cât privește monumentele istorice orașul e încă și mai sărac. Spiritul de ne-

contenită prefacere deoparte, restriştile şi pustiirile răsboaielor de altă parte, precum şi materialul şubred din care s'a construit totdeauna, au avut drept rezultat că tot ce a fost vechi a dispărut fără urmă.

Mai ales răsboaiele Ruşilor şi Austriacilor contra Turcilor dintre anii 1769 — 1812, şi ocupaţiile streine ce le-au însoţit, au nimicit tot ce ne-ar fi putut rămâne din sec. XVII—XVIII. — La 1781 un călător austriac descrie Ploieştii astfel: „un oraş foarte întins, dar şi foarte pustiit de ultimul răsboi".[1]) Iar la 1790 divanul ţărei scrià generalului austriac Enzenberg: „acest târg al Ploieştilor, fiind stricat şi pustiit din vremea trecută, cu multă silinţă şi trudă a vameşilor şi ispravnicilor s'a adunat (la loc), până abià a venit la oareşice stare. Acum, de nu se va pune la cale spre a lipsi acest fel de urmări, negreşit urmează a se sparge târgul"[2]).

La jaful şi distrugerea răsboaielor se adăogà în timp de pace cotropitoarea mânie a focului, care preà repede se încingeà prin acoperişurile de şovar, cocean

---

1) F. I. Sulzer, Geschichte des transalpinischen Daciens, I, Wien, 1781, p. 312.
2) V. A. Ureche, Istoria Românilor, IV, p. 511.

şi stuf, — rar de şindrilă, — ale caselor din mahalale sau ale maghernițelor şi şoproanelor pieței, prefăcându-le în cenuşe.[1])

Case. — Aşà se face că azi oraşul nu are nici o casă mai veche decât o sută de ani şi preà puține care să apropie suta.

In impestrițarea de case de toate neamurile şi de toate vârstele, ce compun oraşul, abià câtevà sunt lucrate în stil național şi au în față cerdace cu arcuri rezemate pe stâlpi. Şi aceste câtevà sunt mai ales de acum 70 — 80 de ani, din timpul Regulamentului Organic: ele poartă încă, săpată în tencuiala frontonului triunghiular de deasupra foişorului, pajerea rusească cu două capete, ingrijitor

1) Asa a fost focul dela 1843, care a prăpădit mare parte din piață şi din mahalaoa sfinții Impărați. — Cele mai vestite din vechile case ale oraşului erau „casele Morozoaii", făcute de banul Ianache Moruzi în preajma anului 1774, când a luat în stăpânire moşia oraşului Ploieşti, dăruită de Alexandru Ipsilant. Aceste case erau cu două etaje, imens masiv de zidărie. N'au perit de foc, ci au fost dărâmate de Ploeşteni, în timpul unei răscoale contra proprietarului moşiei, ce vroia să-i scoată la clacă. Ele ocupau locul dintre str. Domnească şi str. Casărmei, întinzându-se cu grădini până spre bariera Bucov. O parte din locul pe care au fost zidite e şi azi viran: str. Doamei No. 2. Ruinele lor au stat în picioare până acum 20 de ani. — Cele mai mari case ce se găseau în oraş la 1825 sunt arătate de I. Stoicescu, Schitze etc., p. 71—2. — Cele mai mari din 1852 sunt însemnate pe planul oraşului ridicat în acest an de inginerul Th. Palladi.

semn al spiritului public din aceà vreme[1]).

Cevà mai vechi sunt casele cu cerdac fără foişor eşit. Intre ele[2]) cele dintâiu prin frumuseţe sunt casele cele vechi din curtea d-lui Gh. Dobrescu, lângă grădina publică, colţ cu strada C. T. Grigorescu. Ele au pe toată lungimea feţei despre miazăzi cerdac larg, iar pereţii exteriori şi tavanele sunt împodobite cu medalioane, balauri, scorpii, păsări şi ghivece de flori măestrit tăiate în tencuială. Dar şi această casă e veche numai ca tip, căci zidirea ei nu cred să treacă peste 80—90 de ani.

E şi alt tip intermediar, mai rar, cu prispă şi foişor, fără cerdac însă. Cel mai interesant reprezentant al lui sânt casele din str. Temelie Dinescu, 2. Ele au frize de flori şi păsări tăiate în tencuială chiar pe păreţii interiori, şi tavanul cu sculpturi în lemn. In fundul antreului au „sacnacsiu", verandă închisă cu 3 ferestre, cu po-

---

1) Citez din memorie două din ele: una în calea Oilor colţ cu Furtunei; alta în sf. Dumitru lângă str Armaş.

2). Una e în faţa bisericei Maica Precista. Alta la intersecţia căei Rudului cu str. Plăeşilor. Cele din curtea Dobrescu sânt cele mai potrivite pentru a servi de museu oraşului şi cred că proprietarul lor nu e protivnic ideei de a le dona în acest scop.

deala ridicată în chip de divan[1]). Dar nici ele nu sunt mai vechi.

Aşà că în privinţa vechimei caselor Ploieştii stau mai rău decât cel de pe urmă cătun, care totdeauna se poate mândri cu câtevà case ce trec peste suta de ani.

Edificiile publice sunt şi mai noi încă. Nici unul din ele n'a atins până azi vârsta de 70 de ani.

Cel mai vechi din ele[2]) e puşcăria din strada Rudului, „poliţieneasca temniţă", cum se ziceà la început. Ea s'a clădit în anii 1844—6, pentru a înlocuì vechea puşcărie de gard, ce se aflà înainte în obor, în spatele bisericei sf. Ioan. Dar reparaţiile ce i s'au făcut în diferite rânduri nici nu lasă a se întrevedeà forma dela 1846.

Localul cel vechi al primăriei, cu foişorul de foc, „municipalitatea" cum îi ziceà înainte, e cu 10 ani mai nou. Deşì a fost reparat la 1868[3]), totuşi, prin liniile sale delicate, el e cel mai frumos dintre vechile edificii publice. Până la zidirea lui,

1). O imitaţie în str. Ştefan cel Mare, 15.

2). Lasăm la o parte spitalul Boldescu, care e mai vechi, dar din a căruia formă primitivă n'a rămas nimic în clădirea de azi.

3). Când s'a pus si anul 1868 în fruntea edificiului.

„maghistratul" (=primăria) și poliția cu „uștrumentul de foc" (=sacalele), umblau cu chirie prin prăvălii și hanuri vechi. La 1851 se găseau încă în casele lui Dumitru Bujilă din drumul Câmpinei, „cu preț de galbeni împărătești 80 pe an." [1]

Inaltul și cochetul foișor a impresionat mult pe cetățenii speriați de focuri. Erau, ce e drept, și alte obiceiuri decât cele de azi la oamenii însărcinați cu paza de foc: străjerii de jos strigau din timp în timp către cei ce priveau orașul din foișorul turnului: „Ce vedeți foișoreni ?!" Iar cei din turn răspundeau: „Paaace !" — Mai ales scara turnului, lungă și dreaptă, ajunsese vestită. Umblà despre ea și o zicală populară: „Să ai să ei fișicuri de bani și cutii de chibrituri de pe scara primăriei". Că erau cutiile de chibrituri, până de curând, rotunde și se rostogoleau tot atât de ușor ca și fișicurile.

Din toate localurile publice vechi singură primăria merită, și prin stilul în

1) Dosarul 30/1845 în arhiva orașului; contractul din 1848 Apr l 10.—Primul plan pentru „clădirea din nou a încăperilor casii maghistratului din orașul Ploiești cât și a poliției, precum și grajdul-șopron dimpreună și cu foișorul de foc" a fost făcut la 1847 de arhitectul orașului Karl Hartel (acelaș dosar).

care e zidită și prin amintirile legate de ea, să scape de dărâmare.

Vechiul local al prefecturii, devenit în urmă cazarmă a regimentului 32, iar azi a batalionului de rezervă, din str. Alexandru II, lângă biserica sf. Niculae Nou[1]), e și mai încoace construit și usat cu desăvârșire pentru a mai prezenta vre-un interes. De asemenea „baia municipală". Liceul vechi, clădit la 1865, având în frunte deviza: „sciințele baza veritaței", se ține cevà mai bine. Deși nu prezintă în făptura sa nimic deosebitor, ar trebui și el să rămână.

Biserici. — Cele mai vechi zidiri, care se țin, sunt, ca pretutindeni, bisericile. Dar și ele sunt relativ noi. Toate, afară de două, au fost zidite din temelie după anul 1820.

---

1). Încă din vechime în această mahala sălășluiau capii județului, ispravnicii, înainte de a se zidi biserica. Locuințele lor, pe care Sulzer la 1781 le arată că erau niște cocioabe țărănești, s'au dărâmat. Ele au fost tot pe locul cazarmei de azi, lângă care, în partea despre piață, era tribunalul vechu. Mahalaoa purta numele „sf. Nicolae ispravnici". Azi nimic din ce a fost vechi nu se mai ține. — La 1877-78 țarul Rușilor locuia pe strada Alexandru II, în case ce se păstrează și azi, mânca la prefectură, și se ducea la biserica Maica Precista, unde a dăruit și niște vase de argint suflate cu aur, ce se păstrează încă acolo.

Cele două ce fac excepție sunt din sec. XVII: biserica domnească sf. Apostoli a fost zidită de Matei Basarab; sf. Niculae Vechi nu se știe de cine. Insă chipul cum ni s'au transmis aceste două vechi monumente te umple de tristețe.

Din biserica sf. Niculae Vechi se păstrează numai temeliile, ce o arată a fi fost fără sânuri; se păstrează și altarul ruinat cu tâmpla lui de zid: pe spinarea vechei lui bolți cresc în voe bălării și chiar arbori. Pe tâmplă se văd trei straturi de tencuială, zugrăvite câte trei. Stratul dedesupt, cel din sec. XVII, un minunat fresco, se vede numai în câtevà locuri, unde straturile din față s'au cojit.

Cealaltă biserică veche, a lui Matei Basarab, nu păstrează pe din lăuntru nici o urmă din ce a fost pe vremuri. Tâmpla e nouă, zugrăveala e o grosolană zugrăveală modernă. Din ce a fost vechi n'a rămas decât grosimea extraordinară a zidurilor și înfățișarea lor exterioară, cu încadrări de ciubuce și brâuri de zimți. Căci până și forma generală a bisericii s'a schimbat mult. Biserica a suferit o transformare la 1742, când s'a înlocuit și inscripția. Sec. XIX i-a adus o nouă transfor-

mare: s'au înlocuit turnurile cele vechi de zid, căzute, cu altele urâte, învelite cu tablă și s'a astupat cerdacul pe care îl avusese în față. Când s'a dărâmat turlele cele vechi de zid au căzut și bolțile, și, la reconstruirea lor, podina s'a făcut mai jos cu $^1/_2$ m., rămâind în pod parte din zidurile cu vechea tencuială, zugrăvită la 1742. Zugrăveala, rămasă în urma acestei împrejurări în pod, este ceà mai veche zugrăveală bisericească, datată 1742, a orașului.

Bisericile sf. Nicolae Vechiu și sf. Apostoli sunt cele mai vrednice de văzut din oraș. Primăria e datoare să îngrijească de conservarea acestor documente ale vechimei orașului, făcând deocamdată, cel puțin pentru frumoasa ruină dela sf. Nicolae Vechi, o împrejmuire de ulucă înaltă cu ghimpi, pentru a o ferì de stricăcioasa curiozitate a diletanților, ce găsesc de cuviință să rupă bucăți de tencuială zugrăvită dintr'însa, sau să o dărâme cu pietre.

In fruntea bisericilor de după 1820 sunt bisericile Maica Precista (1820) și Sfinții Voevozi (1827—1835), cu frumoase siluete ale turlelor, în formă de gingașe clopote, având, amândouă, turnulețele din față puse pe un singur picior. Mai greoaie e

silueta bisericii sf. Gheorghe Vechi (1831), în acelaş stil cu fosta biserică sf. Impăraţi (zidită în acelaş an), având lângă dânsa şi un turn pentru clopote bătrâneşte întocmit, cu linii armonioase. Menţionez şi frumoasa siluetă de biserică de ţară dela sf. Atanase (1848).

Mobiliere şi odoare. — Mai rare decât bisericile vechi sunt obiectele vechi ale cultului aflate în ele. O bucată de mobilier vechi frumos sculptată în podul bisericei domneşti[1]); un frumos sfeşnic de lemn la sf. Pantelimon; două icoane de argint dela începutul sec. XIX, una la sf. Vineri, alta la Maica Precista; — tâmple de lemn frumos sculptate la Maica Precista şi la sf. Gheorghe Vechiu; — la aceastā din urmă biserică e şi sicriul vechiu al moaştelor sf. Filofteia şi sf. Nifon; biserica are în interior şi câtevà ciudate capiteluri ce susţin bolţile.

Inscripţii. — Cea mai veche inscripţie în piatră este cea de deasupra uşei bisericei domneşti, din 1742. După ea vin inscripţiile cirilice dela sf. Pantelimon

1) Trebue să mărturisesc că n'am cercetat podul bisericei decât aici, şi că, cu toate asigurările preoţilor că nu există nimic, multe poduri de biserici ascund surprize.

(1819), sf. Impăraţi (1831), Buna Vestire (1833) şi alte câteva mai noi încă [1]), toate deasupra uşilor de intrare. — Nici o piatră de mormânt cu inscripţie, din sec. XVII sau XVIII şi nici dela începutul sec. XIX, nu se găseşte în tot oraşul.

1) Ca sf. Gheorghe Nou (1852), sf. Atanase (1848), sf. Niculae Vechiu (1852) şi sf. Dumitru (1856) etc.

2) ÎMPREJURIMILE.

Mai bogate în ruine şi zidiri vechi sunt împrejurimile oraşului. Ele oferă excursionistului multe atracţii: în ele trecutul trăieşte în toată varietatea şi complexitatea lui. Să facem înconjurul acestor împrejurimi, pornind din şoseaua Bucovului spre sud.

Cine ese pe bariera Bucovului va da la 3 klm. depărtare de oraş, lângă iazul Bereasca, de două mari ruini ale unor vechi biserici, una la nord, alta la sud de şosea.

Ceà dela nord, un masiv dreptunghiu de zidărie, e ruina grosolanei biserici făcută de Bulgarii Slivineni în mijlocul târguşorului, botezat de ei Slivenul Nou, pe care au încercat a-l întemeià pe moşia Bereasca de sus, în anii 1831—8. La 1838, când târguşorul bulgăresc a fost părăsit

de locuitori din cauza impunerei la clacă de către proprietarul moșiei, a ars și biserica, ce se găseà atunci în mijlocul a 3—400 case și prăvălii învelite cu olane, ale căror ruine se văd încă prin arăturile din jurul bisericei.

Ruina dela miazăzi de șosea e a unei biserici mari și frumoase în stilul românesc, cu arcaturi și medalioane pe pereții exteriori. Nu are inscripție și nimeni nu'ți poate spune ce a fost acolo. Dar biserica, cum se vede din hărțile vechi, a slujit satului de clăcași Bereasca Veche, risipit azi. Lângă ea a fost și casa veche boerească, dispărută și ea. Moșia a fost, în a doua jumătate a sec. XVIII și în prima jumătate a sec. XIX, a boerilor Bălăceni, a căror ctitorie pare a fi și biserica.

Dacă treci Teleajenul și iazul morilor găsești, dincolo de iaz, la nord-vest de Bucov, lângă Moara de mărăcini, ruina unei biserici ce pare a fi fost tot a satului Bucov, în vremea când el erà târgușor și capitală înfloritoare a județului Săcueni, înainte de 1845.

La nord-vest de Moara de mărăcini terasele de pe stânga Teleajenului au fost din ceà mai adâncă vechime întărite

pentru apărare, având trase și câtevà șanțuri, până în dreptul satului Bălăcuța, la sud-vest de Scăeni. Poporul le numește „cetățui". Aceste cetățui au slujit probabil și lui Mihai Viteazul de tabără în lupta cu Polonii în pădurile Bucovului, la 1600. Despre locul unde s'a desfășurat această luptă, loc ce merită a fi vizitat, precum și despre aceste cetățui, s'a scris o monografie specială, cu planuri amănunțite.[1])

Cine ese pe bariera Gogoașe spre Berceni va aveà numaidecât în malul drept al Teleajenului, la sud de podul liniei ferate, movila Șoplii. Această movilă acoperă, după spusele bătrânilor din Berceni, ruinele palatului lui „spătar Mihai" Cantacuzino, din timpul lui Constantin Brâncoveanu. Temeliile se văd în multe locuri și prin arături se găsesc încă, printre cărămizi, bucăți de teracotă smălțuită, ce au servit ca decorație interioară palatului.

*

Dacă eși prin bariera Pătulelor și treci prin Corlătești ajungi la Coslegi, sat așezat pe malul cel de dincolo al Teleaje-

---

1) Locotenent C. Zagoritz, Treisprezece zile din viața militară a lui Mihai Viteazul, Luptele cu Polonii, Buc. 1903.

nului. Acolo, alături de sat, în malul râului, se înalță, în marginea unei imense grădini cu felurimi de pometuri alese, măreţele case boereşti ale boierilor Bălăceni, părăsite azi, cu biserica ce slujea de paraclis lângă dânsele. In fundul grădinei au avut eleşteu şi movilă. Cine vreà să-şi facă o idee exactă de viața pe care o duceau la moşii boierii cei vechi să se ducă să vadă acest palat cu două etaje, cu foişor, cu grajduri, bucătării, cuptoare de pâine, pivniţi adânci şi largi cu supterane nestrăbătute, ce duc până în malul Teleajenului.

La Răfov, la 8 klm. afară din bariera cu acelaş nume, e iarăşi biserică elegantă veche şi o curte boerească având case cu ceardac şi intrarea gârliciului pivniţei cu arcatură şi uşă frumos tăiate în lemn.

La Popeşti, la sud-vest de Ploieşti, la 2 klm. de gara Brazi, satul de baştină al boerilor Negoeşti şi Popeşti, dintre care s'a ridicat domn în sec. XVII Antonie Vornicul din Popeşti, au fost iarăşi case boereşti, ale căror temelii abia se pot zări prin grădinile de zarzaval dela apusul satului. — In apropiere la satul Brazi se

poate vedea frumoasa casă în stil românesc, azi restaurată, a boerilor Balş, cu eleşteu şi grădină.

La Pisculeşti, la 2 klm. de halta Prahova, pe malul stâng al râului Prahova, care e aici în faţa satului Tinosul înalt şi frumos, e cetăţuia romană, cu parapet de pământ ars, cu vedere întinsă peste tot ţinutul dinprejur[1]). — Altă cetate cu parapet de pământ ars se află la nord-vest de satul Măneşti, în malul de dincolo al Prahovei, cetăţue pe care o pomeneşte şi Odobescu în nuvela sa „Mihnea cel Rău şi Doamna Chiajna", atribuind-o lui Dracea armaşul, tatăl lui Mihnea, deşi ea este cu o mie şi mai bine de ani mai veche.

Mult mai mult decât de oriunde în jurul Ploieştilor va folosi cineva dacă va vizita cătunul Târgşorul Vechi, la 7 klm. spre apus de Ploieşti, trecând prin bariera Târgşorului şi prin satul Strejnic. Aici a fost înainte de înfiinţarea Ploieştilor, deci înainte de 1600, un oraş destul de întins şi de vestit prin comerciul său,

1) Cf. asupra ei articolul meu „Urmele romane dela Răcari", în Convorbiri Literare pe 1913, Septemvrie, p. 882.

care a decăzut cu timpul. Dar două din bisericile lui străvechi, din sec. XVI, cum nu se găsesc nicăeri în Ploiești sau în jur, stau și azi în picioare. Sunt făcute din cărămidă aparentă: una din ele lângă șosea e încă întreagă; cealaltă peste iaz se ține numai în parte. Tot acolo, înainte de intrarea în sat și înainte de a ajunge pe șosea în dreptul bisericei zidită cu cărămidă aparentă, se vede, pe dreapta cum te duci, în malul iazului, biserica mânăstirei Târgșorului, părăsită azi, zidită în sec. XVII și înconjurată cu ziduri groase, sprijinite pe dinafară de contraforți în chip de cetățue. Proprietarul moșiei, mai cu durere de inimă de lucrurile vechi decât Ploieștenii, a făcut mânăstirei și bisericei de lângă șosea îngrădire de uluci înalte, cu lacăt la poartă, ce se deschide numai cu îngăduire veghiată. Totuși a lăsat desgrădită ruina de dincolo de iaz. — In biserica mânăstirei se văd zugrăvite mai multe figuri de domni, între care și Brâncoveanu cu soția. Parte din vechea pictură, din epoca lui Brâncoveanu, a fost desfăcută din perete și dusă de Tocilescu la muzăul național. — Așa lucruri minunate se pot ve-

dea pe locul ruinelor orașului, perit azi, Târgșorul.

Dincolo de Târgșor, pe malul Prahovei, la Stăncești, sat vechi de peste 450 de ani, la care ajungi dacă străbați 10 klm. dincolo de bariera Rudului, prin satul Zalhanaoa, a fost minunată biserică și case boerești. Temeliile bisericei se văd și azi. Ce păcat însă că zidurile ei s'au risipit. A fost luată de Prahova când cu potopul cel mare, acum 50—60 ani. Și nu fusese lucrată mai la seamă. Spun oamenii din partea locului că era cea mai frumoasă din câte au cunoscut și cunosc ei. Parte din pietrile ei, cu înflorituri meșteșugit sculptate, se văd și azi prin împrejurimi, întrebuințate ca punți la trecerea isvoarelor și sghiaburi de adăpat vitele. Ușa, cu frumoase sculpturi în piatră, și pisania au fost mutate la biserica cea nouă a satului. — Au fost și case mari boerești la Stăncești. Temeliile și beciurile lor s'ar fi găsind, după spusele oamenilor, la intrarea în sat, în malul vâlcelei Ștucăria. Spun bătrânii satului că erau pivnițe atât de mari că întorceai în ele în voe carul cu opt boi. — Mai trebue amintit că înlăuntrul aceluiaș sat se găsește un crâm-

pei de val cu şanţ, lung de 200 m., cu profil puternic, despre care ţăranii, în naivitatea lor, spun că slujea ca să se pună pe coama lui tunuri de trăgea în munte cu ele.

Dacă ne suim acum mai la miazănoapte ne trage rândul să vorbim de Filipeştii de Târg. Acolo în marginea târgului stă încă întreg în picioare un mare palat boeresc, cu două caturi, pe dinlăuntru cu bolţi frumos arcuite. D-l N. Iorga crede că acest palat trece de 250 de ani şi că a fost făcut de postelnicul Constantin Cantacuzino[1]), tatăl lui Şerban Cantacuzino, domnul din sec. XVII. In adevăr este cunoscut şi din isvoare istorice că aici „la Filipeşti în Valahia" era casa de locuinţă a bătrânului postelnic, strămoşul casei Cantacuzinilor români. El a fost, cum arată d-l Iorga[2]), şi ctitorul dintâi al bisericei târguşorului.

Dacă acum treci de Filipeşti şi mergi spre Mărginenii Pârliţi de pe malul Proviţei, pe drum dai de o cruce uriaşă de piatră din vremea lui Matei Basarab. — Mărgi-

---

1) N. Iorga, Ţara Românilor, Jud. Prahova, Văleni, 1910, p. 16 din adaos.
2) idem, ibidem.

nenii au trecut în vechime din mâna boerilor Mărgineni, vechi ca și descălecătoarea țării, în mâna postelnicului Cantacuzino și a fiilor săi. Unul din acești fii, învățatul stolnic Constantin Cantacuzino, vorbește în o scrisoare, adresată italianului Marsigli[1]), că în vremea lui, acum 200 de ani, se cunoșteau pe la Mărgineni urme din vremea cucerirei țării dela Tătari de Negru Vodă. Azi se cunosc acolo numai urme din vremea Cantacuzinilor.

La Mărginenii Pârliți au stat în picioare până acum câteva decenii cele mai luxoase palate vechi și cea mai de artă din bisericile întregei regiuni, pereche cu cea dela Stâncești. Palatul avea frize sculptate în piatră. Biserica a avut capiteluri, brâuri și ferestre sculptate de asemenea în piatră. Sculpturile sunt toate în stil italienesc. Dar care din Cantacuzini le va fi făcut e încă o enigmă. Capitelurile au figuri curioase de animale ca și capitelurile mănăstirii Colțea din București. — Azi prețioasa biserică s'a risipit, ca și palatul: ele nu mai sunt decât un morman de dărâmături. Sculpturile lor sunt împrăștiate prin sat și întrebuințate

1) N. Iorga, Operele stolnicului Const. Cantacuzino, Buc. 1901, p. 55.

de locuitori la nevoile casnice. Numai 12 din ele, cu variate forme artistice, au putut fi luate cu plată dela ei. Scoase de pe la scări şi de supt coşare, ele au fost transportate de fratele meu, arhitectul Al. Zagoriț, la locuința părintească din str. Gloriei 43, unde orcine poate să le vadă. Au fost cu deosebire prețuite de d-l N. Iorga, care le-a şi menționat în articolele sale despre vechea artă națională. Atunci când muzăul Prahovei se va înființă în Ploieşti, ele vor formà cel mai frumos lapidarium. Intre ele se remarcă un minunat vas de botez sculptat în piatră şi o bucată din pajera cantacuzinească.

Peste Provița, în dealul Mărginenilor, spun bătrânii că se găsesc ascunse în pământ beciurile palatelor Buzeştilor. — Spre Mărginenii Olari e şi o cetățue şi sunt şi alte urme, dar ele sunt greu de recunoscut, căci ruinele au fost acoperite de pământ.

Mai la nord, la Filipeştii de Pădure, aşezat tot lângă Prahova, e iarăşi biserică veche, având intrarea cu totul neobicinuită: clopotnița se află deasupra intrărei

şi are formă de pridvor. Tâmpla acestei biserici e unică şi trece, între cunoscători, drept una din cele mai frumoase din toată ţara, extraordinar de fin sculptată. Te minunezi şi nu poţi înţelege cum de s'au găsit oameni pe vremuri atât de meşteri şi de răbdători, care să'şi fi închinat viaţa unei lucrări atât de grele.

Dar cea mai minunată biserică e fără îndoială cea dela Călineşti[1]), la nord de Filipeşti, zidită pe vremea lui Matei Basarab. E lucrată pe dinafară în cărămidă aparentă, aşezată în desenuri ca râurile după ţesăturile ţărăneşti, având ornamente de teracotă smălţuită. Cine l-a văzut nu mai uită acest giuvaer original întru toate, şi în ornamente ca şi în compoziţia arhitectonică.

Terminăm ocolul împrejurimilor oraşului cu partea nordică, săracă în zidiri ca şi în sate şi aşezări omeneşti. Aici mai vrednic de văzut e doar parcul imens dela Floreşti, lângă gara Băicoi, şi castelul de lângă dânsul, „leagăn" al familiei

---

1) Ca şi Filipeştii de Târg, prin gara Băicoi, la 5—8 klm. de gară. Filipeştii de Târg şi Mărginenii Pârliţi prin gara Buda, la vre-o 10—14 klm. de gară.

Cantacuzinilor, cum l-a numit decurând răposatul Cantacuzino în testamentul său.

*

Monumentele istorice de care am vorbit până acum se găsesc în vecinătatea apropiată a orașului. Mai sunt și alte locuri de vizitat, unele mai apropiate, altele însă foarte depărtate. Intre ele se remarcă schitul Ghighiu; — schitul de maici Zamfira; — fostul târgușor, azi perit, Gherghița, pe linia Ploești-Slobozia, cu biserică dela Matei Basarab; — mânăstirea Brebu din vremea aceluiaș domn; — mânăstirea Mărgineni, prea depărtată pe șoseaua spre Târgoviște și complet refăcută [1]); — și mai presus de toate vrednică de văzut este mânăstirea Vărbila, în mijlocul codrilor Bucovelului, la care ajungi trecând prin Bucov, Plop, Nisipoasa și Hârsa: are falnică biserică seculară, cu arcatură măreață de piatră la intrare și cu un curios privdor deasupra ei, ce are grinda din capul stâlpilor cioplită în formă de coarne de berbece. De cum o zărești de pe potecile codrului alba mânăstire te face să o cauți

1) De ele a vorbit d-l N. Iorga, Țara Românilor, Jud. Prahova, Văleni 1910.

mereu cu privirile și să n'o mai perzi din vedere.

La întoarcere pe valea Cricovului orce prețuitor de artă românească își va face o pioasă datorie, plină de mulțumire, de a vizità culele d-lui Belu dela Urlați, neprețuite tezaure de artă națională, sculpturi expuse prin alee, casă și paraclis în stil românesc, cu elemente aduse sau imitate, toate adunate de răposatul bătrân baronul Barbu Belu, un genial amator. Curtea Belu este o sinteză a artei naționale din tot județul, cu numeroase elemente aduse și de prin alte părți.

3) BRAZDA LUI NOVAC.

Când urmam la şcoala primară No. 3, răposatul profesor Ştefan Frăsineanu ne scoteà in câte-un după prânz pe toţi din toate patru clasele şi ne duceà la Crângul lui Bot ca să vedem brazda lui Novac. Cum ajungeam la pădure ne risipeam după ghiocei sau după flori de mărgăritar şi ne încărcam cu crăci de tufă verde, să avem ce aduce acasă, iar brazda nu-mi aduc aminte să o fi văzut vreodată.

Mai târziu am cetit în cărţi de arheologie, că o brazdă uriaşă, ce străbate ţara dealungul, trece în adevăr pe lângă gara oraşului nostru. Frate-meu, locotenentul C. Zagoriţ, atras de însemnătatea militară a acestei rămăşiţe din vechi timpuri, a luat urma brazdei pe câmp de dincolo de Măneşti şi, întrebând din om în om, a venit pe ea până în apropierea depoului gărei. Dar înainte de a ajunge la linia ferată

București-Ploiești, la mică depărtare spre sud-vest de depou, i-a pierdut urma și toate cercetările sale prin satele dimprejur pentru a aflà în ce direcție se continuă brazda au rămas zadarnice. Și totuși Toparte a orașului, care îmi spuse că brazda, după ce atinge partea sudică a orașului, se continuă, pe sub dealuri, pânăla Brăila.

Luându-mă după spusele unui bătrân din cătunul Mimiu, că el așa a auzit dela moșii lui, că brazda nu se lasă asupra câmpului ca să treacă Teleajenul și să meargă pe sub dealuri, cum arată Tocilescu, ci că „merge în sus la deal“, m'am hotărât să continuu cercetările în oraș. Ele au fost multă vreme fără fruct.

Numai mai târziu, într'o dimineață din August 1910, dădui pe malul șoselei, ce urcă spre podul dela depoul gărei, de bătrânul Radu Mihai, neam de neam din acea parte a orașului, care îmi spuse că brazda, înainte de a ajunge la linia ferată, își schimbă direcția spre miază-noapte, intrând în oraș pe lângă drumul cimitirului Rudu, și că el tot spre munte a auzit că merge.

„Așa am apucat-o, îmi zise el, moși de moși. De mic copil aram cu alde tata pe ea,

lângă drumul cimitirului. Intrebam: „Ce e asta mă tată? ici pământ gol, dincoace pământ gol și la mijloc mal de pietriș". Şi imi răspundeà: „Ei, taică, asta-i brazda lui Novac. Ce lume o fi fost p'atunci, pe semne niscai oameni mari, Novaci le zice. Măseaua lor cât banița și ciolanul mâinei ca trupul omului de gros. Când a răsturnat brazda a scos malul de pietriș din fund deasupra, de se ține și azi, cum vezi". Şi adăogă bătrânul: „Acum nu se mai cunoaște decât crâmpote-crâmpote, că a dărimat-o oamenii și au scos pietrișul. In oraș se cunoaște mai puțin, dar afară, pela movila lui Blană, se cunoaște mai mult".

După arătările lui am luat urma brazdei dela Movila din șoseaua cimitirului Rudu, am sărit în dreptul acelei movile ulucile în ograda ce se face spre oraș la răsărit de șosea și am mers pe boltitura de pietriș pânăla marginea de case a orașului, acolo unde strada Ion Bob iese în câmpie[1]). Dela acest loc brazda intră, cum mergi spre oraș, prin curțile depe dreapta

---

1) Vezi harta alăturată, sau orice plan al orașului cu numirea actuală a străzilor. — Movila lui Blană e cea care se vede pe harta aici alăturată, p. 50, dincolo de linia ferată.

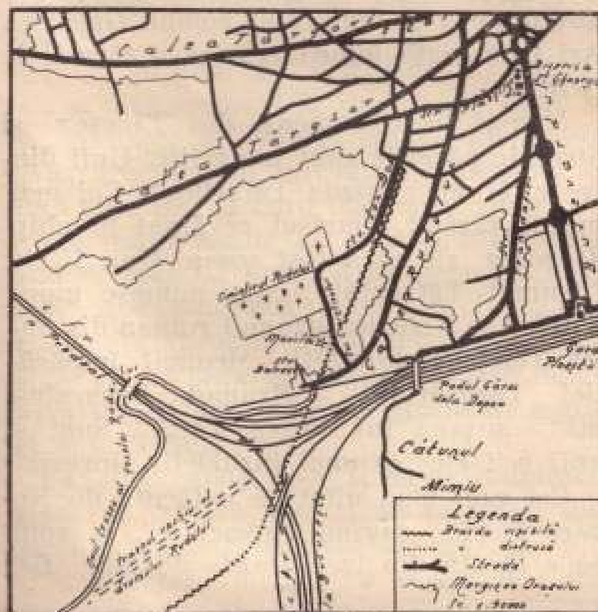
străzii. In dreptul casei cu No. 32, a bătrânului Penea Niculae Pârloghea, boltitura brazdei intră pe dedesupt deacurmezişul stradei, a cărei împietrire cu prundiş e puţin săltată în sus în acest loc. Şi casa bătrână se cunoaşte a fi aşezată pe loc mai înălţat: după spusa bătrânului ea e pusă chiar pe muchea brazdei.

Până aici se mai cunoaşte brazda. Bătrânul Mihai Roibu îşi aduce aminte că malul de pietriş dela casa fratelui său Pârloghea continuă până în apropiere de str. Plăeşilor prin faţa casei sale, dar pietrişul s'a pus la şosea şi azi nimic nu se mai cunoaşte.

In câmpul liber, înainte de a intră prin curţi, boltitura de pietriş e mai largă, dar nu mai înaltă, decât a unei şosele din cele mari. Alături de această boltitură, cum vii spre oraş pe stânga brazdei, pământul e puţin scobit, în formă de copaie. Pe această parte a fost şanţul brazdei.

Cu mulţi bătrâni am vorbit după ce am văzut lucrul, dar puţine am putut să mai aflu.—Unii spun că pe strada Ion Bob au auzit dela părinţi că eră pădure mare şi copaci cât butea erau crescuţi în brazdă. —Inainte vreme, pela movila lui Blană

malul de pietriş eră înalt până la genunchi şi nu se puteă ară. Te asvârleă plugul cât colo. Şi oamenii întorceau plugul când ajungeau la brazdă. De aceea brazda eră într'adins lăsată la capul locurilor de arătură.

Cum intră în Ploieşti Brazda lui Novac.
Hartă lucrată de locot. C. Zagoriţ.

Dar cine a făcut brazda, pentruce și cum?

Inainte vreme în Oltenia se păstră tradiția că ar fi fost făcută de Ler Impărat[1]), cel cântat în colinde și descântece, care se dovedește a fi împăratul roman Galerius. Azi însă toată lumea zice că e făcută de Novac.

Numai între oamenii din Târgșor și Strejnic părerile sunt împărțite. Unii dintre ei îi zic „brazda Tătarilor". Cei mai mulți, văzând pietrișul revărsat în chip de șosea, zic că a fost șosea. Unii îi zic „drumul Tătarului", cum numesc muntenii depe Teleajen drumul roman din valea Telejenelului. Alții „drumul împărăției Târgșorului", „drumul Basarabului", „șușaua lui Negru Vodă". Sunt și unii ce'i zic „drumul bizdidelii Moruzu".

Cei cari n'au uitat că e făcută de Novaci îi zic „șușaua Novacilor", și spun că e făcută din trei brazde de plug. Dar

1) Al. T. Dumitrescu, „Ler Impărat", Revista pentru istorie, arheologie și filologie, XII, Buc. 1911, p. 377—378. Cf. și XIII, Buc. 1913, 395. La locul citat d-l Dumitrescu publică un doc. din 1761 în care se citește numele „brazda lui Ler Împărat".

cei mai mulți oameni îi zic Brazda lui Novac, cum îi zice peste tot în țară.

* * *

Despre Novac și ai lui iată ce am putut află din Oltenia și de dincoace de Olt.

Inainte de a stăpâni oamenii pământul, trăiau pe el uriești, numiți Jidovi și Novaci.

Intâi și intâi au fost Jidovii, răi din fire și fără credință la Dumnezeu. Când se băteau intre ei, rupeau stânci din munte și asvârleau unul intr'altul. A nemerit odată unul din ei cu o bucată de piatră în vârful unui munte de deasupra Olteniei. Atât de tare l-a lovit că i-a rupt vârful și i se zice muntelui până azi Retezatul. Munte de aproape 2500 metri!

De răi ce erau au ridicat răsboiu împotriva lui Dumnezeu și au grămădit munți să se bată cu el.

Ca să'i răpue le-a trimes Dumnezeu șapte ani secetă, dar ei au luat apă din mări și au udat câmpul cu ciurele.

Neputându'i dovedì cu seceta le-a trimes potopul. Și a trimes contra lor pe fiul său iubit Domnul Hristos, care a luat la el în corabie din toate vietățile pământului. Și așà, fără nici o scăpare, coprinși

de toate părţile, s'au innecat toţi Jidovii în potop. Numai Noe, căpetenia lor, erà atât de mare că, stând cu un picior în muntele turcesc (=Balcani) şi cu altul într'ăl rumânesc (=Carpaţi), ieşà afară din potoape. Şi toate jivinele pământului se urcaseră pe el cătând scăpare de innec. Zic unii că singure jivinile ce s'au suit pe el să-l fi dărâmat în apă. Alţii spun că i-a trimes Domnul Hristos o muscă rea de l-a muşcat până a băgat faţa în apă şi s'a inecat.

Tare se temeà domnul Hristos din corabie de Noe şi nu ştià dacă a murit sau ba. Şi a trimes pe corb să vază. Cum erà Noe căzut grămadă, spinarea tot ii eşeà afară din ape. Şi a rămas corbul la hoit să mănânce. Şi a blestemat domnul Hristos pe corb: negru să fi cum e inima mea acum de mă lupt cu duşmanul Noe. De atunci a rămas corbul negru. — Şi a trimes Domnul Hristos porumbelul să vază. Şi a şezut porumbelul pe spinarea sângerată a lui Noe şi s'a umplut de sânge pe picioare. Şi a înţeles domnul Hristos după acest semn că a perit Noe. Şi a slobozit potopul, să nu mai fie. De atunci au rămas porumbeii cu picioarele roşii.

După stingerea Jidovilor s'au ivit Novacii, mai buni ca Jidovii, dar tot atât de mari, că ajungeau și ei de pășiau dintr'un munte intr'altul. O fetiță de Novac care se jucà, luând țărână în poală și făcând cu ea movile pe câmp, a găsit un rumân de-ai noștrii arând. L-a luat în poală cu plug, cu boi, cu tot, și l-a dus seara acasă de l-a arătat lui tată-său: „uite tată ce-am găsit". Și i-a spus tată-său: „Aștia micii o să stăpânească pământul după noi. Că așà merge lumea: dă necazuri să pipernicește și vine la mărunt".

N'au mai rămas mult Novacii după aceia. In Oltenia trăià unul singur în județul Mehedinților. Intr'o zi de vară, pe când își odihneà trupul ostenit de munca câmpului la umbra unui munte, un drac de pitic de-ai noștri s'a apropiat și a descărcat un foc de pușcă lângă urechea lui. Atunci s'a sculat Novacul, și-a chemat argații și le-a zis: „A eșit curva în țară. Nu mai e de noi". Și a plecat să se ducă de pe aceste locuri.

Cu plugul, din care se hrăneà, a tras pe unde a trecut brazda pe care o vedem. A trecut prin Olt cum am trece noi un părâiaș. Și azi încă saltă undele Oltului pe

locul unde a trecut cu brazda deacurmezişul mătcei. Cum venea dela scăpătat spre răsărit a răsturnat brazda la miazăzi şi şanţul a rămas la miazănoapte.

Unii spun că la plug avea înjugaţi doi bivoli albi, alţii că avea înhămată o iapă bălană, lungă de o poştă şi mai bine şi înaltă cât un deal de cele mari. Novacul ţinea de coarnele plugului, iar cei şapte argaţi îi avea suiţi din loc în loc pe spinarea iepii şi o mânau deacălare. Atât erau de depărtaţi unul de altul că n'auzea unul strigătul altuia.

Lângă Dâmboviţa, din ce pricină nu se ştie, s'a întâmplat de a stat iapa. De crezut este că s'a oprit să bea apă, că e apa Dâmboviţei limpede şi dulce. Şi va fi început să cugete să rămâe acolo. Tocmai trecea un rumân călare spre sfinţitul soarelui. Argatul dinainte i-a strigat: „Măi! neică, măi! dacă ajungi la argatul dela spatele meu spune-i să mâne astă iapă, că văz c'a stat". Şi a umblat omul din argat în argat. Şi au început toţi şapte argaţii şi au mânat-o odată, până au urnit-o iar din loc. Şi aşa cu alaiul ăsta au ajuns şi pe locul unde e azi oraşul Ploieştilor.

De atunci a rămas vorba: „de-ai lui Novac, şapte pe-o iapă".

Aşà spune povestea. Insă adevărul stă altfel.

Căci nu numai poporul dela ţară s'a gândit cine şi in ce chip să fi tras brazda, ci şi mulţi invăţaţi şi cărturari.—Am văzut că în vechime se păstrà în Oltenia tradiţia că ea ar fi „brazdă impărătească"[1], lucru impărătesc roman[2]. Cei dintâi şi cei de pe urmă cărturari au venit tot la acest cuvânt.

Astfel cronicarii Miron Costin şi Dimitrie Cantemir spun că urzitorul brazdei nu este altul decât Traian, săditorul nostru[3]. Şi zadarnic au căutat in urma lor unii să arate că n'ar fi aşà.

Sunt 133 de ani de când austriacul Sul-

1) Documente din 1722 şi 1735, în care e astfel numită brazda lângă oraşul Craiova (citate de Al. T. Dumitrescu în Revista pentru ist., arch. şi fil., XIV, Buc 1914, p. 14 şi 15).

2) Vezi nota penultimă, cu numirea „brazda lui Ler Impărat" pe moşia Popânzăleşti, judeţul Romanaţi. Cf. şi Magazin Istoric, II, p. 103, pentru aceeaş numire la Craiova.

3) Miron Costin, Cronica Polona, publicată de I. Bogdan, Cronice Inedite, Buc. 1895, p. 182.—D. Cantemir, Descriptio Moldaviae, ed. Ac. Rom., p. 23.

zer, care a venit intr'adins şi a văzut brazda la satul Ciupagul (Humele) din judeţul Argeş, şi-a dat cu ideia că ar fi făcută de barbarii Avari din evul mediu [1]. Caşi când barbarii ar puteà face asemenea lucruri!

In anul 1877, invăţatul român Al. Odobescu a spus că el crede brazda mai veche, nu numai decât stăpânirea Avarilor, ci şi decât stăpânirea Romanilor pe aceste locuri [2].

La 1885, invăţatul german Schuchhardt, care a venit şi el iarăşi intr'adins să o vadă, trăgând spuza pe turta neamului său, a incercat să-i scoată numele că ar fi fost făcută in anul 376 după Hristos de Atanarich, principele Goţilor de neam german, ca să se apere de puhoiul Hunilor. A şi găsit scris acest învăţat într'un autor antic că Atanarich ar fi făcut nişte intărituri lângă râul Siret [3]. Atât însă e destul să spunem contra acestuia, că

1) F. I. Sulzer, Geschicte des transalpinischen Daciens, I, Viena, 1781, p. 222 şi 217—221.

2) A. I. Odobescu, Scrieri literare şi istorice, II, Buc. 1887, p. 420—421.

3) Archäologisch-epigraphische Mittheilungen aus Oesterr-Ungarn, Iahrgang IX, Heft 1, Viena 1885, p. 223 ş. u. E vorba de Goţii care au lăsat la Pietroasa cloşca cu pui.

brazda noastră nici pe departe nu se apropie de Siret.

Observase însă bine învăţatul german că brazda e făcută contra unui duşman a cărui putere se sprijineà pe Ardeal. Luându-se după acest semn, Tocilescu a fost cel dintâi care a arătat că brazda n'a putut fi făcută de altcineva decât de Romani, pentru a întări hotarul imperiului lor despre regatul Dacilor [1].

. Dacă faci un şanţ şi arunci pământul scos numai pe o margine a şanţului, ai în acelaş timp un şanţ şi un mal, care formează împreună o piedică puternică în faţa unui duşman. Căci dacă te ascunzi după mal sau stai sus pe el, lăsând şanţul înspre partea de unde vine duşmanul, atunci, pentru a ajunge să se lupte piept la piept cu tine, el trebue să coboare în şanţ şi apoi să urce un mal de două ori mai înalt decât al şanţului. Uşor îl poţi împinge îndărăt în şanţ cu suliţa de sus de pe mal pe duşmanul cel mai aprig.

---

1) Mai întâi în o comunicare din 1898, publicată în Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie Buc. 1900, p. 118—119: Nous croyons reconnaître dans ces travaux les premières étapes de la domination romaine au nord du Danube. A fost făcută de Romani „pour se separer du royaume voisin des Daces".

Unde pui că eşti ferit de atacul cavaleriei, căci caii şi-ar rupe picioarele pe pogorâşul cel repede.

Acest fel de apărare de duşmani îl obicinuiau Romanii. Oriunde poposeau, ei încingeau locul taberei, care avea mai ales forma patrată, cu un sanţ şi un mal astfel făcute. Tabăra în acest chip întărită se numeà *castrum*. — Aceiaşi întăritură o făceau de multe ori şi în faţa liniei lor de bătaie, atunci când asediau cetăţi, pentru a zădărnici încercările de eşirè furiosă ale celor din cetate, şi chiar pe câmpul de răsboiu când voiau să împiedice atacul unui duşman numeros. Cine a cetit pe Cesar a dat de multe locuri unde el povesteşte folosirea acestor apărători.

Apărături de acestea ei făceau de multe ori şi pe hotarul împărăţiei lor, acolo unde erà preà deschis. Legionarii lor nu păzeau granita în câmp neted, ci patrulau sus pe malul şanţului făcut pe hotar. Malul erà anume potrivit nu numai pentru trecerea pedestraşilor şi călăreţilor, ci şi pentru a căruţelor, pentru ca repede să se poată duce armata la locurile primejduite. Acest fel de întăritură la hotar se numea *limes imperii*, limita imperiului.

Asemenea apărătoare n'au făcut ei numai în Țara Românească, în Dobrogea, în Basarabia și Moldova, ci și la alte hotare, ca în Anglia și Germania, unde, ca și la noi, e lungă de mai multe sute de kilometri. Acolo și în Dobrogea noastră, pe malul de lângă șanț au făcut cu vremea zid de piatră pe mari întinderi, cum e zidul chinezesc de azi.

Mergând peste câmpii întinse șanțul cu mal pe o singură parte pare a fi, azi când s'a mai surpat de ploi, o brazdă uriașă. Însă nu e brazdă de plug, ci linie de hotar întărit. Iar Novac și uriașii lui, de ale căror isprăvi vorbește povestea, sunt strămoșii noștri Romani, al căror groaznic șanț nimănui nu-i vine a crede să fi fost făcut de mână de om.

Din șanțul brazdei, care e pe toată lungimea spre miază-noapte, înspre munți erà stăpânirea Dacilor; din malul brazdei spre miazăzi erà stăpânirea Romanilor.

* * *

Dar când să fi avut Romanii acest hotar? Tocilescu răspunde acestei întrebări hotărât: înaintea cuceririi Daciei.

După știrile scriitorilor antici cel mai potrivit timp este sfârșitul primului războiu al lui Traian cu Decebal.

Intre condiţiile păcei, ce a urmat primului război dacic este şi evacuarea de către Daci a unor teritorii nenumite. La inceputul celui de al doilea război dacic Decebal cere lui Traian, in schimbul vieţei generalului prizonier Longinus, să-i redeà „ţara până la Dunăre[1]“. Acea ţară nu poate fi decât partea şeasă a Munteniei, a cărei răpire tăià Daciei contactul cu Dunărea şi Marea[2]).

Atunci deci, in timpul războaelor dace, a făcut Traian, ce-şi pusese drept program al domniei intărirea hotarului roman la Rin şi Dunăre, intăritura ce o vedem azi. Ea a putut sluji in urmă şi ca front intărit de luptă şi ca linie intărită de comunicaţie militară.

In apropierea Ploieştilor atât se poate şti deocamdată că, pe locul Târgşorului vechiu de azi sau in vecinătatea lui, a păzit această brazdă o parte din legiunea XI[3]), care şi-a avut tot timpul cât au stă-

---

1) Dio Cassius, Istoria romană, trad. de Anghel Demetrescu, Buc. 1878, p. 102. In textul original ţara e numită: *τήν χώραν μέχρι τοῦ Ἴστρου*.

2) Ipoteza am conceput-o independent. O găsesc şi la Schuchhardt (o. c., p. 223), care o respinge, atribuind brazda Goţilor.

3) Vezi articolul meu: Urmele romane dela Răcari, Convorbiri Literare, Septemvrie 1913, p. 881.

pânit Romanii Dunărea, sediul la Durostorum, Silistra de azi. Dar când şi pentruce a păzit aici lângă Ploieşti nu se ştie.

Să se ţină deci minte că pe pământul pe care e aşezat oraşul Ploieşti a fost într'un timp hotarul militar al Romei spre Daci.

Dar pentruce a trecut acest hotar prin acest loc? Şi în ce fel înţelegeau Romanii să se slujească de el contra Dacilor?

Pentru a înţelege de ce au tras Romanii brazda pe locul Ploieştilor şi în ce chip s'au folosit ei de ea contra Dacilor, e nevoie să ştim spre ce parte de loc mai mergea după trecerea prin Ploieşti.

Capul ei despre apus e bine cunoscut şi învăţaţii au putut, întrebând pe oameni, să însemne pe hartă toate satele pe lângă care ea trece, de unde porneşte dela Dunăre, din apropierea Severinului, până în judeţul Dâmboviţa, la satele Morteni şi Puntea de Greci, pe apa Neajlovului [1]).

1) Această urmărire, după informaţiuni scrise, a făcut-o Schuchhardt, o. c., p. 210—214, care anexează studiului său şi o hartă.

Dela Severin până la Neajlov ei au și văzut-o în câteva locuri. Cel dintâiu care scrie că a văzut-o e, cum am amintit, Sulzer, la satul Ciupagul în județul Argeș. Laurian la 1845 a văzut-o acolo unde ea atinge partea de miazănoapte a orașului Craiova, în mahalaua Belivaca, în apropierea gărei de azi [1]. După el Schuchhardt a văzut-o la 1885 lângă satul Vlăduleni din județul Romanați [2]. Iar la 1899 Niculae Densușianu a văzut-o și a fotografiat-o în acelaș județ, la Șopârlița [3].

Inainte de cercetările lui Tocilescu nimeni nu știà pe unde mai trece dincoace de apa Neajlovului, nici din văzute nici din auzite. Făcând pe la 1890 săpături in cetățuia de lângă Mănești pe malul Prahovei, Tocilescu a văzut-o în apropiere de acest sat [4]. Acolo a aflat el că brazda trece prin apropierea gărei orașului Ploiești. Așa o și reprezintă pe harta anexată la opera sa *Fouilles et Recherches*. Insă,

1) Magazin istoric II, p. 102.
2) O. c., p. 212, unde i-a și redat profilul.
3) N. Densușianu, Dacia preistorică, Buc. 1913, p. 151, unde e reprodusă fotografia. Cf. și p. 150—162, unde se găsesc multe alte date despre mersul brazdei.
4) Informaț e scrisă a preotului din Mănești. In o convorbire din 1908 cu locot. Zagoriț, Tocilescu a mărturisit că n'a văzut brazda lângă oraș.

sau din greşala desenatorului hărţei, sau după arătările greşite ale informatorilor săi, pe acea hartă se vede însemnat că brazda ar fi fost explorată încă pe o mare întindere la răsărit de Ploieşti, pe câmpia de sub dealuri până dincolo de râul Cricov. Cum am arătat dela început, cercetările mele m'au convins că adevărul stă altfel.

Dela Neajlov până la Ploieşti, mersul brazdei arătat de Tocilescu este sigur. Incă dela trecerea Oltului ea se îndreaptă întins spre acest oraş. Dincoace de Neajlov, ea trece Dâmboviţa în apropierea Produleştilor, apoi, pe lângă Cornăţel, ea se apropie de pădurile cele mari ce despart judeţul Dâmboviţa de Prahova. In judeţul nostru ea ese din păduri la loc limpede mai întâi dincoace de pădurea Băltiţa, pe care o străbate, apoi trece pe la miazăzi şi răsărit de cătunul Gura Crivăţului. Ajungând în dreptul înaltei movile a Măneştilor, ea face un mare ocol pe la miazănoapte de această movilă, pe care o foloseşte astfel ca un punct de sprijin. Apoi trece Prahova şi merge la Ploieşti

Cum se apropie de Ploiești Brazda lui Novac

Hartă lucrată de Locot. C. Zagoriț.

prin pădurea Târgşorului şi pe lângă satul Târgşorul Vechiu [1]).

Cât este de sigur mersul ei până la Ploieşti atât e de necunoscut mersul ei la răsărit de acest oraş. S'a crezut şi se crede multe despre locul unde se sfârşeşte ea în această parte.

Ţăranii, mai ales cei din Oltenia, cred că ea începe din locul unde apune soarele şi se isprăveşte în locul de unde răsare el [2]). Cei mai moderaţi din ei cred că ea trebuie să ducă cel puţin până la Ierusalim [3]).

Intre invăţaţi, Cantemir a fost de data aceasta cel care a aruncat piatra, încurcând pe toţi cei ce au venit după dânsul. Aflând că e o brazdă asemănă-

---

1) Afară din oraş, unde am descris-o dela început, ea se păstrează bine numai la apus de Măneşti şi la marginea despre apus a pădurei Târgşorului, lângă Movila Corbului (vezi harta aci alăturată). Intre Ploieşti şi Târgşor mai bine se cunoaşte la miazăzi de şoseaua Rudului, dincolo de podul liniei ferate, pe o bună întindere, în dreptul Movilei lui Blană. In acest din urmă loc, ea arată, ca şi la intrarea în oraş, mai mult a şosea. La Măneşti şi Movila Corbului se conservă bine şanţul. In aceste două din urmă locuri a fost văzută de locot. C. Zagoriţ, care mi-a dat şi datele despre mersul ei şi a binevoit a face şi harta respectivă, îmbogăţind-o şi cu alte date arheologice din cercetările sale.

2) Odobescu, Scrieri lit. şi ist., II, Buc. 1887, p. 420.

3) Magazin istoric, II, p. 103.

toare și în câmpia ungurească și știind că e și în Moldova una, el a spus că brazda începe din Țara Ungurească dela Peterwardein și că, după ce străbate Țara Românească dealungul și Moldova deacurmezișul, lovește cu capătul celalt în apa Donului [1]). In această eroare a căzut și Sulzer [2]), care credeà că brazda merge tot până la Don, și după el Laurian, care credeà că merge până la Bender în Basarabia [3]). Schuchhardt a primit și el bucuros ideia că brazda se lungește și în Moldova [4]), ca să o poată scoate mai lesne că a fost făcută de Atanarich, despre care scriitorii vechi spun că a luptat în apropierea Siretului.

Tocilescu a scurtat din această lungime, susținând că brazda nu trece în Moldova, ci că se sfârșește aici în țară, la Brăila [5]). Cercetările mele m'au convins că trebuie să renunțăm și la Brăila și că

---

1) Descrierea Moldovei, ed. Ac. Rom., p. 23.
2) O. c., I, p. 222—3. El e primul autor înainte de Tocilescu, care arată că brazda trece pe lângă Ploiești (vezi aceleași pagine).
3) Magazin istoric, II, p. 102.
4) O. c., p. 214 și 223.
5) Fouilles et recherches archéologiques, p. 118 și harta anexată. N. Densușianu, o. c., p. 150, dă brazdă, după Sulzer, pe la Măxineni.

trebuie să adoptăm ca ultim capăt al brazdei spre răsărit sau orașul Ploiești, sau cel mult cursul râului Teleajen.

La răsărit de oraș cercetările mele s'au întins, în direcția în care Tocilescu arată că ar fi explorat brazda, până dincolo de Cricov, iar, prin informațiuni, pe o întindere tot atât de mare dincolo de acest râu, fără ca, măcar în tradiția populară, să aflù vre-o amintire de brazdă. De asemenea din satele județului Brăila, unde Tocilescu arată că se sfârșește brazda, am primit scrisori cu asigurări contrare[1].

Dacă punem alături de aceste constatări persistența tradiției populare din vecinătatea orașului, remarcată încă la începutul studiului nostru, în a arătà că brazda nu merge la răsărit, ci că mersul ei este „la deal" spre munte, și că se

---

1) Iată de ex. scrisoarea notarului din Vizirul, unde Tocilescu arată pe hartă că ar fi explorat brazda: „Vizirul 17/30 Nov. 1910. Nu am răspuns scrisoarei dv. până acum pentrucă am căutat să aflu în mod precis aceea ce doriți dv. să aflați cu privire la Brazda lui Novac, și vă pot afirma că nu există nici o urmă și nici o informațiune nu am putut căpăta dela nimeni, etc., (s) Mihail Mihăescu". Trecând brazda pe lângă această comună Tocilescu pare a se fi lăsat înșelat de numirea „Brazdă", ce poartă o movilă la 3 klm. spre N.E. de sat (Vezi dicționarul geografic al jud. Brăila).

oprește în Teleajen [1]), concluziunea firească este că trebuie să ne oprim cu brazda aici în apropierea Ploieștilor.

Cu această lungime se potrivește și descrierea brazdei de cel mai vechiu autor ce vorbește despre dânsa. Cu mult înainte de Cantemir, la 1684, Miron Costin spunea despre dânsa că merge „numai dela Dunăre spre munți” [2]).

Eșirea Teleajenului din munți este ținta spre care a fost îndreptată brazda încă dela trecerea Oltului. De aceia a trecut și pe locul orașului, fiindcă orașul e așezat aproape de eșirea Teleajenului din dealuri.

Cel mai mare drum de trecere din câmpia Țării Românești în Ardeal l-au făcut Romanii pe Teleajen. Mai mare și decât cel de pe Olt. Acolo unde șoseaua lor

---

1) Nicăeri în apropierea orașului n'am putut regăsi brazda în continuare. Locot. Zagoriț, care a ridicat în întregime mersul marelui drum roman de pe Teleajen, n'a găsit nici o urmă de brazdă pe această vale. Totuși, unii bătrâni din Ploiești au auzit dela părinții lor parte că brazda ar fi eșit din oraș pe la bariera Câmpinei, alții pe la bariera Bucov. Alții spun că au auzit că s'a cunoscut în vechime „numai până în Teleajen”.

2) I. Bogdan. Cronice inedite, Buc. 1895, p. 157 și 182 „tylko od Dunaiu do gor”.

intră de pe terasele văei Teleajenului pe cursul afluentului său Telejenèlul pentru a trece muntele pe la Boncota, ea se schimbă în un pavagiu la fel cu caldarâmurile dela orașe. — Ușurința trecerei munților prin valea Teleajenului a înțeles-o și Mihai Viteazul, care în anul 1599 a atacat și a cucerit cu mare repeziciune Ardealul, pornind din Ploiești pe valea Teleajenului [1]). Cum arată mersul brazdei și drumului roman, prin valea Teleajenului a trecut și Traian o mare parte din armata sa atunci când a atacat și cucerit țara Dacilor.

Din lungimea brazdei se vede că țara Dacilor propriu zisă se intindeà atât dincolo de munți, cât și dincoace în regiunea muntoasă, numai până în dreptul Teleajenului, nu și la răsărit de acest râu. Căci numai până la acest râu au simțit Romanii nevoie de această linie defensivă, cu care protejau Dunărea, împiedicând eșirea din munte a inamicului.

Sfârșind lângă Teleajen brazda, însemnă că Romanii socoteau sectorul muntos

1) Vezi studiul meu „Trecătorile Teleajenului", în Anuarul pentru geografie și antropogeografie, pe 1911—1912, p. 75—78 pentru descrierea drumului roman; p. 80—82 pentru trecerea lui Mihai Viteazul.

Teleajen-Oituz potrivit pentru o ofensivă viguroasă, având Dunărea de jos și Dobrogea ca bază de operațiuni. Ceeace arată și marile căi romane pe Trotuș și Teleajen. Pe linia Severin-Ploiești ei se țineau in defensivă.

Ca linie de drum intărit, brazda avea rolul strategic de a lega operațiile din Banat și dela Severin cu cele ce porneau dela Dunărea de jos [1]).

---

1) Aprecierile militare mi-au fost comunicate de locot. C. Zagoriț, dela școala superioară de războI.

CRONICA MAHALALEI SF. VASILE

de preotul N. Ioachimescu.

Notă introductivă.

Puţinele rânduri ce urmează alcătuesc singura cronică, cunoscută până azi, a oraşului Ploieşti.

Cel ce le-a scris nu învăţase în copilăria lui nici trei clase primare [1]). Dar apropiase, atunci când le-a scris, 50 de ani de preoţie şi 70 de ani de viaţă, în oraşul despre care scria.

Şi tatăl său şi moşul său au fost preoţi, cum se vede din cele scrise de el. Pe mama sa o chemă Costandina.

A fost frate bun cu vestitul pictor de biserici Ioachim Pompilian, care, după ce adoptase un nume străin de al familiei, s'a stabilit în Bucureşti, unde a zugrăvit, între altele, biserica sfântul Gheorghe [2]).

---

1) In manuscriptul lui, scris foarte cu simţire şi curat, pe inventariul bisericei sf. Vasile, singurul semn de punctuaţie este virgula, iar litera mare lipseşte. Multe cuvinte sânt scrise înbinat: „am descris" în loc de „am de scris" etc.

2) Sânt în biserica sf. Vasile câteva pânze zugrăvite de el în tinereţe, una în 1859. Când s'a 'reintors dela Roma, unde fusese ca să înveţe, a zugrăvit cu multă artă tâmpla bisericei (înainte de 1870). Această zugră-

Pe cât era de lipsit de învățătură, pe atât era de înzestrat cu tragere de inimă pentru binele altora. N'apucă să isprăvească slujba în biserică, în fiecare zi erau trei—patru oameni, care-l așteptau afară la eșire, să ia sfaturi dela dânsul. Nu numai oameni de rând, ci și negustori mari. Căci la toate, până și leacuri de boale, se pricepea. Și tuturor era povățuitor cu răbdare.

Niciodată în viața lui n'a arătat necăjit. Măcar cu un copil de avea nemulțumire, supărarea se sfărâmă în el. Dascălului său, cu care s'a slujit 40 de ani trecuți, și care e azi un moșneag cocârjat, cu plete albe revărsate pe spinare, nu i-a zis, în tot acest timp, o singură dată măcar, nici „dă-te mai încolo".

A ținut 40 de ani, până la 1900, școală privată în casa sa, unde se adunau iarna mai bine de 100 de băeți. Mulți negustori din Ploiești și din alte orașe au învățat carte dela dânsul.

La multe întreprinderi a pus și el umărul[1]. Până și la întemeerea societăței tipografice „Progresul" a fost în fruntea tovărășiei, jertfind, în împrejurările neprielnice dela început, o mare parte din avutul său.

A făcut singur o fabrică sistematică de făină, mișcată cu abur, în malul Teleajenului, lângă satele Pleașa și Scăeni, care trăește și azi. Ea a fost multă vreme, înainte de replantarea viilor, singurul mijloc de câștig al cărăușilor din acele sate.

A fost și deputat, membru în consiliul județean,

---

veală și zugrăveala bisericei sf. Vineri, făcută pela 1880 de Tătărăscu, sânt cele mai de seamă picturi moderne ale orașului.

1) Astfel, la 1864, la înființarea, din inițiativă publică, a liceului în Ploești, a fost în fruntea ostenitorilor (Vezi articolul de fond al d-lui Munteanu-Râmnic în „România Viitoare" dela 2 Noembrie a. c.).

membru în consiliul comunal. Unul din fii săi, Papiniu, a fost ministru plenipotenţiar al ţărei.

In ultimii ani ai vieţei a fost şi a murit protopop.

A murit încărcat nu numai de ani, ci şi de griji. Deodată s'au grămădit mai multe poliţe protestate, care fuseseră girate de el. I-a venit rău la tribunal, unde luase cunoştinţă că va pierde până şi casa în care locuia. Sosit acasă a tras, ca niciodată, trăsura în curte, la scară. Celor ce l-au întâmpinat din casă atât doar le-a putut spune: „lapte“! A intrat singur în odae, a pus cu dichis culionul pe masă, mantaoa în cui şi s'a lungit în pat. Până să vie cu laptele îl şi cuprinsese somnul de veci al drepţilor. Aceasta s'a petrecut la 1904, Septemvrie 7, un an după ce scrisese cronica ce urmează [1]).

---

1) Vezi şi articolul meu despre vechea preoţime ploieşteană şi însemnătatea acestei cronicuţe, în „România Viitoare“, anul 1, Nr. 8 din 3 August 1914.

CRONICA MAHALALEI SFÂNTUL VASILE

scrisă în anul 1903

de preotul N. IOACHIMESCU [1]).

Mai înainte de a scrì obiectele ce astăzi se găsesc ca avut al bisericii sfântul Vasile, am de scris şi asupra facerii acestei biserici, cum şi în ce fel a venit clădirea ei pe această movilă [2]).

Ciuma cea mare. 1814. [3]) — Pe la anul 1820 sau 1821, pe când pe acel timp erà zavera în ţară, erà şi ciuma, această mo-

---

1) Cuvintele scrise cu litere groase sânt adaosuri ale noastre pentru claritate.

2) Biserica sf. Vasile, aşezată lângă bariera Câmpinei, este zidită deasupra unei mari movile, pe care tradiţia povesteşte că a fost în vechime spânzurătoarea făcătorilor de rele a oraşului.

3) Deşi vorbeşte de ciuma cea mare, singura care a rămas în amintirea oamenilor, autorul o localizează, prin o eroare explicabilă, în timpul zaverei dela 1821. In Ploieşti ea s'a produs însă în anii 1813—14. (V. A. Ureche, Istoria Românilor. X, p. 771—2 şi 983).

vilă erà afară de oraș[1]). Biserica sfântului Ion erà atunci ceà din margine[2]). Pe aceastâ movilă și cam cât ține mahalaua sfântul Vasile erà pădure, păsteà vitele prin ea.

Oamenii care mureà de ciumă prin oraș îi scoteà afară din oraș și-i aduceà de-i îngropà pe această movilă, în pădure.

Ciocli erà Grigore Crețu, Tudor Nebunu și Matiu Muscalu. Aceștia zăcuse de ciumă și nu le erà teamă de această boală. Aduceau oamenii morți cu o căruță cu un cal. Puneà câte trei-patru, unu peste altul. Unii mai nu erà morți de tot. Pă alții îi aduceà târâș. Și tăià pădurea, făceà gropi mari, băgà câte zece-douăzeci, unii peste alții. Ba unii încă mișcà. Puneà puțin pământ peste ei și crăci din pădure. Se puneau și făceau alte gropi și aduceau alții.

Lumea țipà prin case și nu puteà să

---

1) Tradiția păstrată de oamenii bătrâni spune că înainte de zidirea bisericei sf. Vasile (1834) bariera Câmpinei se afla pela Gheorghe Albu, pe locul caselor, învelite cu olane, din calea Câmpinei colț cu str. Colinei, în care locuește azi bătrânul Hagiul. La strada Colinei se isprăvea orașul.

2) Biserica sf. Ioan a fost întemeiată în anii 1811—1812. Cu 20—30 ani înainte și pe locul acestei mahalale era mai mult pădure decât oraș.

iasă afară, că le erà frică să nu se molipsească de aerul ciumii. Ceà mai mare parte din orăşeni eşise la câmp în corturi, unde erà aerul curat. Şi dacă acolo mureà câte unu, făceà groapă acoleà şi-l îngropà, şi apoi îşi mutà cortul în altă parte. De aceia se găsesc oase de morţi pe câmp când se face câte o săpătură.

Holera cea mare. 1831. — După furia ciumii, care nu a ţinut decât ca 7—8 luni, a venit la 1828[1]) holera, care iar erà o moarte grabnică şi întinsă peste tot oraşul.

Oamenii ce mureà îi aduceà tot pe această movilă în pădure[2]) şi-i îngropà cam

1) Holera de care vorbeşte autorul a isbucnit în anul 1830, în urma retragerei oştilor ruseşti pe teritoriul român după răsboiul ruso-turc terminat prin pacea dela Adrianopol (Septemvre 1829). Insă înaintea holerei fusese altă ciumă sau „năprasnică boală", cum îi zic actele. Această ciumă se ivise în Decemvre 1827 (Vezi dosarul judecătoresc vechiu No. 2834 f. 24, 37, 50, păstrat în Arhivele Statului, Bucureşti). Ea bântuia încă în Fev. 1828 (Ibidem, dosar No. 2836 f. 36). Nu s'a stins decât la sfârşitul anului 1829, căci iată ce cetim în un raport cu dată 1830 Ianuarie 7: „aproape 2 luni este de când s'au ostiit năprasnica boală a ciumii din oraşul Ploieşti". Rămăseseră la această dată numai 11 bolnavi, ce erau vindecaţi de bube (Dosarul isprăvnicatului Prahova No. 3002, n. 305, la Arhivele Statului). Abia în anul următor 1830 începe holera.

2) După spusele bătrânilor se îngropau şi în pădurea dela bariera Bucureştilor, şi în alte părţi. La 1831, Martie 19, se aflau „186 mormânturi de molipsiţi încon-

tot peste acei morți (de ciumă). Dar nu erà frica așa de mare. După câte un mort mai vedeai câte o femee sau câțivà bărbați.

Pe la 1829[1]) s'a ostiit și furia holerii. Lumea s'a liniștit. Au început a venì după unde erà răsipită.

Venirea Muscalilor. 1848. — Dar după aceasta a venit Muscalii, altă boală mai rea. Nu știà oamenii ce să facă: să-și vază de muncă, sau să-și păzească casa de acei tâlhari?[2]).

Starea orașului între 1831-1850. — După câțivà ani deocamdată s'a dus și aceștia. A rămas oamenii liniștiți, dar fără nici un rost de viață. Săraci, lipsiți de toate, fără meșteșug, fără capital, fără vite.

---

jurate cu șanț" la „marginea orașului pe lângă poștie" Poșta era atunci în malul Dâmbului, cum eși pe bariera Bucov pe dreapta (Dosarul isprăvnicatului Prahova No. 3000 la Arhivele Statului).

1) Furia molimei s'a ostiit numai în 1832. Căci în 1831 ea era în putere. In acest an au pierit de această boală în oraș 714 suflete, adecă mai mult de o optime din toată populația (Vezi dosarul 3/1832 în Arhiva orașului).

2) Deși autorul se referă la petrecerea Muscalilor în Ploiești în 1848, când au trecut în Ardeal ca să înăbușe revoluția ungurească, totuși caracterizarea purtărei lor pare că se referă la toate ocupațiile rusești pe care le-a suferit orașul, mai ales la cea din epoca răsboiului dela 1828—9.

In tot Branciogul [1]) nu se vedeà primăvara decât 2—3 pluguri. Tăià pădurea, scoteà buturugile şi apoi arà, dar mai nu da la nimeni nimica.

Starea oraşului înainte de 1830. — Pe unde acum este bariera (Câmpinei) şi fabrica de gaz erà pădure mare. Oamenii din oraş mai nu cumpărà lemne: le luau de geaba.

Puterea oraşului erà atunci pe la casele Prundarului [2]); îi zicea la Trică Băcanu

Nu se ştià atunci de caldarâm [3]) sau lu-

---

1) Aşa se numeşte câmpia dela apus şi miazănoapte de oraş, din pricină că pietrişul se găseşte la mică adâncime şi în multe locuri apare la faţa pământului în dâre scurte, numite de ţărani „fulgerişuri". Apa e la mare adâncime şi pământul mai sărac ca în alte locuri. Tot petrişul acestei câmpii a fost cărat din munţi de apele Prahovei în timpuri depărtate. In geografie câmpia se zice că e formată de un vechi „con de dejecţiune" (grămădire de cărătură) al acestui râu.

2) In piaţa grădinei Griviţa de azi. Casa Prundaru e în rând cu liceul vechiu, la eşirea stradei Cojocari în această piaţă. Piaţa purta pelà 1840 numele de „piaţa Pitureştilor". Şi din alte isvoare se ştie că acolo era piaţa principală inainte de 1830 (Vezi I. Stoicescu, Schitze din istoria patriei, Ploieşti, 1880, p. 72).

3) Primul caldarâm în Ploieşti s'a făcut în anul 1834, Mai, în „uliţa dintre bogasieri", strada Lipscani de azi (Vezi dosarul 14 din 1833 în Arhiva oraşului). Autorul se gândeşte deci la epoca anterioară acestui an. Pe atunci spun bătrânii că nomolul din străzi se astupa cu crăci din pădure.

mină[1]) în oraș. Erà noroiul de două palme[2]). Oamenii umblà prin târg mai mult călări și cu căruțele când erau ploi.

Să vorbim de prefacerea bisericii sf. Vasile.

In această parte a orașului, care erà de tot la margine, și erà pădure și mai mare și mai mică, erà și vre-o 17 case prin acest crâng. Nu erà nici o prăvălie decât a lui Ion Popescu și erà la strada Câmpinei. Când veneà oamenii dela țară trăgeà la el.

In aceà vreme preotul Ioachim Ioachimescu[3]) erà preot la biserica din Nede-

---

1) Pentru prima dată se amintesc felinare în oraș la 1842, No mvre, când se vorbește de 100 felinare așezate în „piețe și ulițele cele mari". Intre ele unele erau „de clasul I cu 2 lumânări", altele „de clasul II cu o lumânare". Lumânările erau de seu (Dosar 85 din 1842 în Arhiva orașului). Probabil primele felinare în Ploiești datează, ca și primele caldarâmuri, din cei dintâi ani ai aplicărei Regulamentului Organic: 1832—1833. Mai nainte de această dată fiecare mergea pe uliță noaptea cu felinarul în mână, care obicei s'a păstrat la mahala și după aceea, iar azi numai la colindători.— Felinarele cu lumânări erau și la 1854. Căci în timpul ocupației austriace din acest an, Nemții luau lumânările din felinare și țesălau caii noaptea. Era 12 parale cutia de chibrituri.

2) Povestesc oamenii bătrâni că în obor erau locuri unde te duceai până la brâu în noroi.

3) Tatăl autorului.

lea, unde erà și tatăl său Ioachim preot. Pe preotul Ioachim Ioachimescu îl făcuse preot protopopul Costache Vispescu de aici din oraș, care slujeà la biserica Maica Precista și erà proestos în plaiul Prahova. Dar îl luase ca preot de slujeà și el la aceà biserică Maica Precista, căci protopopul Vispescu erà bătrân.

In mahalaua Precista erà un logofăt Mihai Mehedințeanu, om cu poziție, tatăl lui Marin Mehedințeanu. Preotul Ioachim Ioachimescu și cu logofătul Mihai Mehedințeanu[1]) și cu Năstăsache Bădulescu, uniți câte trei, s'au legat între ei ca să facă o biserică. Și au ales loc ca să o facă pe această movilă, fiind atâta lume îngropată pe ea. Aveà o enorie de 17 case și vedeà că are să se înmulțească, fiind partea orașului ceà mai frumoasă[2]). Au

---

1) La 1859 în timpul răscoalei ridicată de Mihalache Fronescu contra legei patentelor s'a devastat și locuința lui Vasile Mehedințeanu din aceeași familie, care stetea la colțul din fața farmaciei Crucea Albă. S'a dat drumul la buțile din pivniță, iar de sus dela etaj i s'a aruncat în drum leagănul copilului și i s'a sfâșiat cu cuțitul pernele de puf, umplându-se piața de fulgi.

2) Pe acel timp și multă vreme după aceea, drumul Câmpinei, drept și cu bună scurgere, era locul de plimbare al orășenilor, ceeace este azi bulevardul, care s'a deschis de prea puțină vreme.

pus fiecare câte un capital și în luna Martie 1834 au început să taie pădurea, să facă șanțurile, din care să scoteà o mulțime de oase. In Aprilie acel an au pus temelia bisericii și până la Noemvrie în ziua de sfinții Voevozi au sfințit-o în numele sfinților trei erarhi: Vasile, Grigore și Ioan Gură de Aur.

La această biserică au slujit preotul Ioachim Ioachimescu și un al doilea preot Nicolae Oncescu, care erà ginerele preotului dela sfântul Spiridon.

Această biserică, care de altminterea erà foarte bine construită de zid și bine zugrăvită, a durat până în anul 1857, când nu mai erà încăpătoare pentru popor, fiindcă mahalaua se făcuse peste 400 familii[1]).

După înțelegerea făcută între preotul Ioachim Ioachimescu și fii săi: preotul N. Ioachimescu[2]) și Ghiță Popescu[3]), și

1) La 1840 mahalaoa st. Vasile avea 70 familii, (Dosar 3/1832 în Arhiva orașului). La 1844 avea 162 familii (Dosar 29/1844). La 1845 avea 183 (Dosar 48/1844). La 1880 avea aproape 600 familii (I. C. Gărleanu, Statistica urbei Ploești, Ploești, 1880).

2) Autorul povestirei.

3) Fratele autorului. Au fost 4 frați, câte 4 cu nume de familie diferite: N. Ioachimescu, Ghiță Popescu, Tache Smedeanu și Ioachim Pompilian, pictorul. Numele părintesc s'a păstrat de preot ca nume familiar și de

Năstăsache Bădulescu, ca să dărâme această biserică și să facă alta mai mare, s'a și făcut. In ziua de 25 Martie ne-am adunat în casă la preotul N. Ioachimescu, și am făcut o subscripție, care se vede în o condică, și s'a adunat un capital ca 10.000 lei vechi.

S'a început adunarea materialului și în ziua de 15 Aprilie au început la dărâmarea bisericei. Chiar când preotul Ioachim Ioachimescu slujà în ea, meșterii erà deasupra și dărâmà. La 5 Mai 1857 s'a început săpatul șanțurilor, unde s'a găsit o mulțime de oase, din vremea ciumii și a holerii. La 20 Mai s'a pus temelia de protopopul Petre Olteanul. Meșterul acestei clădiri a fost meșterul Anghel Ioniță [1]).

S'a lucrat această biserică până în toamnă de zidărie și învelitoare, când atunci preotul Ioachim Ioachimescu a mu-

---

pictor ca nume personal. Cronicarul era la 1857 deja preoțit și el a dus la bun sfârșit zidirea. Pe inventarul bisericei se mai găsește și o descriere a bisericei, unde se citește că biserica dela 1857 s'a făcut din „inițiativa și mai multe cheltueli ale preotului N. Ioachimescu, care avea ca tovarăși slujitori ai bisericii pe preotu Ioachim (tatăl său) și pe preotul Nicola Oancea".

1) Vestitul „meșteru Anghel".

rit și i s'a făcut slujba înlăuntrul acestei biserici, fiind schelele în ea și neisprăvită [1]). In anul 1858 s'a terminat și s'a sfințit în ziua de 8 Noemvrie acel an [2]). Sfințirea s'a făcut de protopopul Petre Olteanu.

Această biserică a durat până în anul 1872, Ghenarie 25, ziua sfântului Grigore. Era de rând în aceă zi preotul Dimitrie Teodorescu. După eșirea din biserică, pe la orele 12 din zi, s'a aprins biserica din-

---

1) Mormântul lui, îngrădit cu grilaj de fer, se vede și azi lângă biserică. El are această poesie săpată în piatră:

Aici, aici zace iară!
Fără lux, fără covoară!
Supt acest mormânt,
Jos în pământ,
Zace 'ntru vecinică adormire
Pân la a doua venire,
Zace oasele țărâna
Ce noi odinioară
Ii ziceam pe nume cu iubire
Dându'i cu toții numire:
Preotu Ioachim duhovnic
Sin (= fiul) preotul Ioachim duhovnic.
Venit în vârstă de 62 ani, din care
36 au petrecut în shima preoției.
Și s'au mutat către domnu,
Unde-o să meargă tot omu,
Astăzi, la leat 1857, Dechemvrie 20.

Este cea mai veche poesie ploeșteană cunoscută.

2) Rezidirea dela 1857 o pomenește și o copie după vechea inscripție în vestibulul bisericei, care dă aceeaș dată: 1858 Noiemvrie 8.

lăuntru. Şi a ars cu totul, scoţându-se cevà din tâmplă şi cărţile. A rămas zidurile negre, fără niciun capital, fără niciun venit.

In aceą zi ne-am adunat în casă la preotul N. Ioachimescu şi am făcut o subscripţie de vre-o mie de galbeni. Şi peste câte-va zile am început a pune în lucrare. Am adus un arhitect dela Bucureşti, pe Montoreanu şi ne-a dat planu, după cum se vede astăzi biserica clădită.

Şi prin multe ajutoare ale orăşanilor s'a isprăvit lucrarea. Şi în ziua de 17 Noemvrie 1872[1]) s'a sfinţit de arhiereul Ghenadie Argeşiu, cel care a fost în Lipsca şi la capela din Paris. Câtevà lucrări s'a mai făcut pe urmă. Clopotniţa ce se vede dinainte şi bolniţa de dedesupt s'a făcut cu rezidirea bisericii în urmă. Inainte nu erà.

SFÂRŞIT

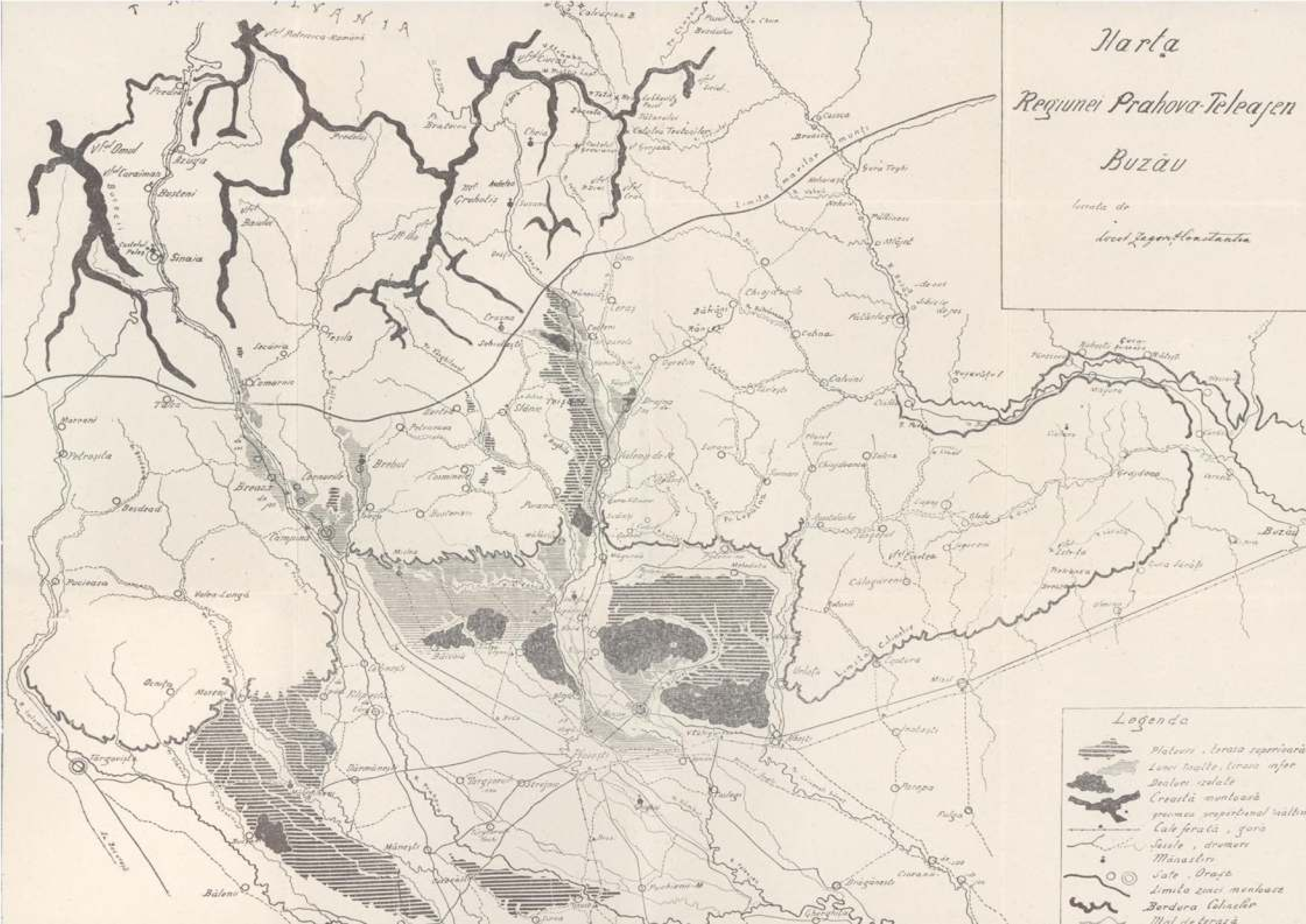
---

1) O inscripţie în vestibul aminteşte pe scurt această rezidire şi sfinţire „în acelaş an" 1872.

COPRINDEREA.

HĂRȚI

Harta
Regiunei Prahova-Teleajen
Buzău
lucrată de
Liceul Zagoriţ Konstantia
Legenda
Platouri, terasa superioară
Lunci înalte, terasa infer.
Dealuri izolate
Creastă muntoasă
grosimea proporţional înălţim
Cale ferată, gară
Şosele, drumuri
Mânăstiri
Sate, Oraşe
Limita zonei muntoase
Bordura Colinelor
Predeal
Azuga
Buşteni
Sinaia
Comarnic
Breaza
Câmpina
Teşila
Secăria
Brebul
Pucioasa
Valea-Lungă
Târgovişte
Ploeşti
Buzău
Limita munţilor